

Kiszelovics és Társa Településtervező Kft.

5000 Szolnok, Szántó körút 52. I. lh. II/5.
e-mail: kiszelovicsildiko@upcmail.hu

MEZŐHÉK

KÖZSÉG

TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVE

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

Szolnok, 2021. március hó

Aláírólap

Mezőhek Község településrendezési tervének
Örökségvédelmi hatástanulmány munkaréséhez

Vezető településtervező:

Kiszelovics Ildikó

TT/1 16-0238

településmérnök, városépítési
városgazdasági szakmérnök

Régész szakértő:

Dr Csányi Marietta sk
Mali Péter sk.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés

2. Örökségvédelmi Vizsgálat

- a.) Történeti leírás
- b.) A település régészeti örökségének felmérése
- c.) Védett műemléki értékek értékleltára:
 - ca) a világörökségi és a világörökség várományos helyszínek és területek
 - cb) az országos építészeti örökség elemei
 - cc) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek
- d) A helyi építészeti örökség települési értékleltára
 - da) településszerkezete
 - db) telekstruktúra, utcavonalvezetés
 - dc) utcakép, utcakép részlet
 - de) építményrészletet vagy alkalmazott anyaghasználatot, tömegformálást, homlokzati kialakítást
 - df) táj- és kertépítészeti alkotást, egyedi tájértéket, növényzetet
 - dg) szobrot, képzőművészeti alkotást, utcabútort

3. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

- a.) A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése
- b.) Az a) pontban szereplő változások hatásai
 - ba) régészeti örökségre

- bb) történeti településre, település- és tájszerkezetre
- bc) a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

4. Értékvédelmi terv

- a.) az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények, valamint
- b.) az önkormányzati feladatok meghatározása

1. BEVEZETÉS

Mezőhék Község örökségvédelmi hatástanulmánya a településfejlesztési koncepció munkarésze a 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet szerint készült.

Az örökségvédelmi hatástanulmány készítésénél a Lechner Tudásközpont által biztosított örökségvédelmi adatszolgáltatás (műemlékek és régészet területén) valamint a község 2017-ben készített és jóváhagyott településképi arculati kézikönyve is figyelembe vételre került.

Jelen hatástanulmány a településképi arculati kézikönyvvel együtt ad átfogó képet Mezőhék Község épített értékeiről.

Mezőhékre vonatkozóan valamennyi, múzeumi adattárakban, szakirodalomban, levéltárakban fellelhető kiadvány és dokumentum, valamint helytörténeti kiadvány felhasználásra került, továbbá figyelembe lett véve a Polgármesteri Hivatal, és a helyi lakosok tájékoztatása, adatközlése.

2. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

a.) Történeti leírás

Településtörténet

(Forrás: Adatok Szolnok megye településeinek történetéből, Szolnok megyei Levéltár)

Mezőhék mai területén a korábbi évszázadok során jelentős tanyavilág alakult ki anélkül, hogy tulajdonképpen település létrejött volna.

A közösséggé kovácsolódás hosszú időn keresztül az oktatás területén volt csak megfigyelhető. A kiegyezéskori népoktatási törvény ezt egyébként is szorgalmazta.

1874 tavaszán az itteni gazdák társaságba álltak iskola létesítés céljából, amely egy közösen bérelt tanyában még ez évben meg is kezdte működését.

1878-ban a társaság telket vásárolt és arra iskolát épített, amely 1 tanteremből és egyszobás tanítói lakásból állt. Földrajzi helye nyomán Kishékpári Iskolának nevezték el.

1889-ben a mezőtúri református egyház még egy tantermet épített hozzá, ettől kezdve a fenntartó is az egyház lett 1892-ig, amikor átadásra került Mezőtúr városának.

1907-ben az iskola állami kezelésbe került, amely újjá építtette és 2 kh földet, valamint szükséges felszerelést biztosított a gyermekek gazdasági ismereteinek oktatására. Ezzel a Kishékpári Iskola hivatalosan is „mintaiskola” lett.

A későbbiekben még több iskola is létesült a területen. Még az 1890-es évek elején a tanító létrehozta az olvasótársulatot, amely 1908-ban már saját telekkel és épülettel rendelkezett és 38 tagja volt.

A fenti tények az összekovácsolódás csíráját alkothatták ugyan, de önálló közigazgatással rendelkező községet nem hozhattak létre. Ezt saját spontán kifejlődés hiányában a második világháború után kormányutasítással hívták életre.

Mezőhék egyike a megye legfiatalabb településeinek, kialakulása 1949-ben kezdődött, amikor a tiszaföldvári, az öcsödi és a mezőtúri határrészekből tanyaközpont céljára 9533 kh területet szakítottak ki.

A belügyminiszter 1951-ben elrendelte ennek a tanyaközpontnak önálló községgé való alakítását. Akkor az új településhez Öcsödtől 1947, Tiszaföldvártól 4820, Mezőtúrtól pedig 9078 kat. holdat csatoltak.

A községi tanács 1951 december 30-án alakult meg. Sok vitára adott okot a község elnevezése. Kevés segítséget adott ehhez az, hogy valamennyi határrész nevében előfordult a „hék” szó. / Az ottani lakosok héknek nevezték a kiszáradt folyómedreket./ Volt ott Pusztahék, Kishék, Nagyhék, Túlahék, Nagyhékpárt. Ebből adódóan a település elnevezésére sok javaslat született, nehezen sikerült megegyezni, ezért a belügyminiszter a helyi elképzeléseket figyelmen kívül hagyva 1953 július 17-én kiadott rendeletében a Mezőhék nevet adta a községnek.

Mezőhék önállósága nem bizonyult tartósnak. 1977-től megszűnt az önálló közigazgatás. Mesterszállással együtt, ottani székhellyel – megalakult a közös tanács, s ezzel Mezőhék társközséggé vált.

A két települést összefogó közös tanács 1990 október 1-én szűnt meg, innen számítva Mezőhék ismét önálló lett. A Polgármesteri Hivatal 1990 december 1-én jött létre.

A település természeti adottságai

(Forrás: Dövényi: Magyarország kistájainak katasztere)

Mezőhék község Szolnok – Túri – Sík kistáj területén fekszik, mely kistáj területe: 1700 km².

Domborzati adatok:

A kistáj 80 és 105 m /Király-halom/ közötti tszf-i magasságú, löszszerű üledékkel fedett hordalékkúp-síkság. A felszín több mint 50 %-a az alacsony ármentes síkság, negyede-negyede az enyhén hullások síkság (a Ny-i részen), illetve az ártéri szintű síkság (peremeken) orográfiai domborzattípusába sorolható. A kistáj képében csak a szórványosan megjelenő, a Zagyva és a Tarna hordalékkúp-anyagából felépülő, 1-5 m magas, löszös homokkal fedett homokbuckák, a kistáj D-i felében mindenfelé megjelenő, kusza hálózatot alkotó elhagyott folyómedrek, morotvák, valamint a kunhalmok jelentenek némi változatosságot.

Földtani adottságok:

A felszín legnagyobb részét löszös agyag, lösziszap borítja, hozzá igen jelentős téglagyagkészletek kapcsolódnak. Nagyobb területeket borít – főként a mélyebb, rossz lefolyású felszíneken – a holocén réti és lápi agyag.

Éghajlat:

A kistáj mérsékelt meleg – száraz, de közel fekszik a meleg – száraz éghajlatú területhez, a D-i részek már igen szárazak.

Az évi középhőmérséklet É-on 9,9-10,0 Co, máshol 10,2 – 10,4Co.

Az évi csapadék 510 – 540 mm, átlagosan, azonban a D-i részeken az 500 mm-t sem éri el.

Az É – ÉK-i ill. a D-i a leggyakoribb szélirány, az átlagos szélesség 2,5 m/s körül van.

A kistáj egy része igen száraz, a kevés csapadék indokolja az öntözéses gazdálkodást.

Az É-ÉK-i illetve a D-i a leggyakoribb szélirány, az átlagos szélesség 2,5 m/s körül van.

Vízrajz:

Kelet felől a Hortobágy – Berettyóra támaszkodik, míg nyugaton kanyargós peremmel néz a Tisza árterére. A Tiszához csak kevés vízfolyás indul. Ilyen az Alcsi – Holt Tiszához folyó Kengyeli- főcsatorna, majd a Cibakháza – Martfői főcsatorna.

A Hortobágy-Berettyó idetartozó 70 km-es szakaszához vezetnek: Köles-Özes-csatorna (17 km, 122 km²), Karcagi I. számú főcsatorna (23 km, 252 km²) Villogó-csatorna (38 km, 82 km²), Kakat-éri-csatorna(45 km, 298 km²), Gástyási-csatorna (11 km, 76 km²) Túrkeve-csatorna (12 km, 63 km²), varaséri-Álomzugi-főcsatorna (26 km, 274 km²). A Hármaskörös d-ről 21 km-en határolja a tájat. Hozzávezet a Mezőtúri – főcsatorna (24 km, 164 km²) és a Harangzugi-csatorna (24 km, 344 km²). Száraz, gyér lefolyású, erősen vízhiányos terület.

Az árvizek kora tavasszal és kora nyáron jelentkeznek. Ilyenkor a belvizeket levezető főcsatornák is nagyobb vízhozamokat vezetnek. Az őszi viszont a kisvizek időszaka. A hármaskörös és a csatornák vízminősége II. osztályú. a belvízveszélyt jelzi, hogy a csatornahálózat összhossza az 1500 km-t is meghaladja.

A kistájnak számos tava van. Kisebb részben természetesek (5; 10,7 ha), melyek területe nem számottevő. A Hortobágy-Berettyó és a Hármaskörös jobb partján 6 meandertó található. Még több a különféle célú mesterséges tározó és halastó.

A talajvíz mélysége Fegyvernektől D-re Mezőtúrig 6 m alatt van, Karcag – Kisujszállás – Túrkeve körzetében 2-4 m között, máshol 4 – 6 m között. Mennyisége sehol sem jelentős.

A rétegvíz mennyisége 1 l/s km² körül van, de nyugaton kevesebb.

Minden település közüzemi vízzel ellátott.

Növényzet:

A Tiszántúli flórajárásba / Crisicum /.tartozó kistáj potenciális erdőtársulásainak a fűz – nyár – éger ligeterdők, a tölgy – kőris – szil ligeterdők, a sziki tölgyesek, a tatárjuharos lösztölgyesek tekinthetők.

A lágyszárú fajok között megtalálható a süntök, a farkasfog, a magyar óballas tb.

A jelentéktelen kiterjedésű erdőgazdasági területeket fiatal- és középkorú, zömében keménylombos erdők borítják. Az összes erdő átlagos évi folyónövedéke 2,1-3,0 m³/ha között ingadozik.

A mezőgazdasági növénytermesztés fontosabb kultúrái a búza (25-35 q/ha), az őszi árpa (20-35 q/ha), a kukorica 30-50 q/ha) és a cukorrépa 8200-500 q/ha).

Talajok:

A zömmel löszös üledékeken kilenc talajtípus alakult ki. A legnagyobb kiterjedésűek a kedvező mezőgazdasági adottságú alföldi mészlepedékes és a réti csernozjomok, 12 illetve 34 %-os területi részaránnyal. Vályog és agyagos vályog mechanikai összetételű változataik termékenysége II. és IV. között változik.

A felszíntől karbonátos és kilúgozott változataik egyaránt előfordulnak.

Sajátos táji adottságok:

A kistáj települései zömükben jól megközelíthetőek. A természeti feltételek kedvezőek a helyi regionális üdülési igények fogadására.

Tájtípológiai összegezés:

Meleg, száraz, Ny-on igen száraz éghajlat mellett erős vízhiányban szenvedő terület. Három tájtípus fordul elő.

Ény-i harmada magas ártéri helyzetű löszös síkság, főleg alföldi jellegű csernozjom talajféleségekkel, ahol a magasabb talajvízű laposokban, hajdani folyómedrekben különböző szikes foltok is előfordulnak, néhol jelentős kiterjedésben. Sok esetben azonban csak a mélyebb talajszelvény sós vagy szolonyeces.

Csaknem teljes egészében szántóföldi hasznosítás alatt áll. Rét és legelő csak a szikes laposokban, a lösztölgyes ligeterdő maradványai pedig csak a régi medrek mentén fordulnak elő. Máshol az akác az egyeduralkodó.

A táj DNy-i fele magas ártéri helyzetű, lösztakarós hordalékkúp-síkság. Talajai főleg réti csernozjomok, de annak mélyben sós és szolonyeces változatai is előfordulnak, s a gyenge lefolyású, magasabb talajvízű helyeken különböző szikes talajok is megjelennek. A hasznosításban a szántóföldi jelleg az uralkodó. A szikes laposok gyenge legelői, a régi

medermaradványok ligetei és akácos fasorok jelentenek csekély változatosságot. A kultúr sztyep jelleg igen erős.

A Hortobágy – Berettyó és a Hármaskörös medrét keskenyebb – szélesebb sávban holtmedrekkel tagolt alacsony fekvésű, magas talajvízű mentesített ártér kíséri. Talajtakarója réti és réti öntés talajokból, valamint gyenge lefolyású helyeken szikesekből áll.

Az egész terület nagy vízhiányát enyhíti a Nagykunsági főcsatorna öntözőrendszerének kiépítése.

Táji megjelenés, tájképi jellegzetesség

(Megalapozó vizsgálat tájrendezési munkarész, Szűcs Gábor, Kollányiné Földi Hajnalka)

Mezőhék szabályos utcahálózattal létrehozott település. A lakott terület körüli tájat a mérnöki pontosság és átgondoltság jellemzi. A mai napig meglévő nagyüzemi termelésnek megfelelő terület-felosztású földeken a lineárok szélessége által meghatározott táblákat alakították ki. Ezt az azonos távolságban épített csatornahálózat rendszer és a vonalas létesítmények melletti fásítások, mezővédő erdősávok is hangsúlyozzák. A tájképet pozitívan befolyásolják a természetes vízfolyások lágy vonalát követő mélyfekvésű legelők, ligetes facsoportok laza, összefüggő lombozata. (Harangzugai csatorna mente és a horgásztó környezete). Mezőhék külterületére jellemző a tanyavilágból fennmaradt, utak mellett látható épület-csoportok, tanyák és tanyahelyek körüli fásult területek. (Hék-halmi dűlő, Héken-inneni területek, volt Bem-telep). Mezőhék táji megjelenését meghatározza belterület közvetlen szomszédságában létesített mesterséges tájképi elemek: a majorok kimagasló gazdasági épületei (Táncsics major, volt állami gazdasági központ terménytárolói, a paprikaszárító, stb.), valamint az összefüggő, nagy szántóföldi művelésű területek egyhangúsága, amit az öntözőcsatornák és a belvízelvezető csatornák menti erdősávok, kisebb-nagyobb kiterjedésű erdők tesznek változatosabbá (Csorcsányi rész, Héki erdő).

Tájtörténeti vizsgálat

(Megalapozó vizsgálat tájrendezési munkarész, Szűcs Gábor, Kollányiné Földi Hajnalka)

Mezőhék a megye legfiatalabb települései közé tartozik. A lakott terület mérnöki tervek alapján épült fel.

A község az akkori belügyminiszter 1953. július 17-én kiadott rendeletében a helyi elképzeléseket figyelmen kívül hagyva (Tiszahék, Újhék, stb.) a Mezőhék elnevezést adta a településnek. Ennek alapja, hogy az ott élő lakosság héknek ismerte a kiszáradt folyómedreket, valamint a határnevekben is gyakran szerepel a hék szó. (Pusztahék, Kishék, Nagyhék, Túlahék, Kishékpárt, Nagyhékpárt, stb.)

Mezőhék történeti jellegzetessége, hogy nem egy település külterületi részéből, hanem a mai községgel szomszédos települések határterületeiből alakult meg.

A település igazgatási területe nem bizonyíthatóan, de valószínűleg évszázadok óta lakott hely volt. (Mezőhék külterületén ásatás nem folyt, régészeti emlék sem került elő.). A község

igazgatási területén a korábbi századokban valószínű, hogy a földművelés és a rideg állattartású tájhasználat volt jellemző, amit a folyók, kisebb vízfolyások áradásai, befolyásolhattak. A 19. század közepén jelentős tanyavilág alakult ki településsé szerveződés nélkül. A közösséggé, településsé szerveződés, a falu létrejötte szorosan kapcsolódik az iskola létesítésével, bővülésével. A Kiegyezés utáni népoktatási törvény szorgalmazására alakult ki egy közösség a Kishékpárti Iskola egy tanterem és a tanítói lakás építésével (1878). Az iskola fenntartója 1889-től a mezőtúri református egyház, majd 1907-ben az iskola állami kezelésbe került. Az Állam 2 kh földterületet, szükséges felszerelést biztosított a gyermekek gazdasági ismereteinek oktatására „mintaiskolává” fejlesztve a Kishékpárti Iskolát.

Az I. Világháború után Mezőhék határában mezőgazdasági nagybirtokrendszer jött létre (pl.: Ugray-féle birtok), a környező települések családjainak (Kövér, Schwartz, Szarka családok) helybeli birtokán a szántóföldi műveléssel (gabonatermesztés), az istállózó állattartással, élelmiszer feldolgozással foglalkoztak. A gazdaságokban, majorokban a mezőgazdaságot kiszolgáló iparosok (bognár, kovács, kerékgyártó, lakatos, stb.) A Kövér-majorban magtárak, istállók és cselédházak is álltak.

Mezőhék akkori határában jellemzően szolgatanyás területek, uradalmi cselédek lakhelyei (tiszafeleldvári határrészek) voltak, valamint kevés, önálló tulajdonnal rendelkező gazda dolgozott, és lakott az öcsödi és mezőtúri határrészekben. Tiszafeleldvárhoz tartozó héki területeken 1923-ban és 1942-ben földet osztottak. Az itt élők továbbra is gabonatermesztéssel, állattenyésztéssel foglalkoztak. A település a két világháború között szerény mértékben gyarapodott, létét Mezőtúr és Tiszafeleldvár és az iparosodó Martfű (Bata cipőgyár) közelsége határozta meg. A II. világháború után 1949-ben a tiszafeleldvári, az öcsödi, és a mezőtúri határrészekből 9533 kh területet szakítottak ki tanyaközpont céljára. 1951-ben kormányutasítással önálló közigazgatással rendelkező községet hoztak létre Mezőhék elnevezéssel és az új településhez Öcsödtől 1947 kh-t, Tiszafeleldvártól 4820 kh-t, Mezőtúrtól pedig 9078 kh-t csatoltak. A községi tanács 1951. december 30-án alakult meg.

Az állami gazdaság és a termelészövetkezeti központok körül új községmagok fejlődtek lakóépületekkel, boltokkal, ami megakadályozta az egységes szociális létesítményekkel is ellátott belterület, falu kialakulását. Ezek a kis lakóterületek nehezítették az új község benépesülését. Az épületek a mai napig megtalálhatóak a volt ÁG terület, Táncsics-major mellett. Emiatt Mezőhék elvesztette önrendelkezését és 1977-ben Mesterszállás társközségévé vált, majd az új önálló Mezőhék község 1990. december 1.-én a Polgármesteri Hivatal megalakulásával jött létre.

A XX. század második felére jellemző (a tulajdonviszonyokban is bekövetkezett) változások: a mezőgazdaság többszörös átalakulása, fejlesztése, a közlekedés, szállítás megnövekedése, úthálózat fejlesztése, mind nyomon követhető a mai települést környező táj jelenlegi szerkezetében, tájhasználatában, táji látványában.

Napjainkban a fentiekén kívül a település mai életét meghatározzák a természetvédelemhez szorosan kötődő táji környezet (Héki erdők, halastó mentén lévő természetes és mesterséges növénytakaságok), valamint a szomszédos települések jelentős ipari és turisztikai fejlesztései is (Martfű iparterület és gyógyfürdő).

6.) A település régészeti örökségének felmérése

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

RÉGÉSZETI FEJEZET

MEZŐHÉK TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVÉHEZ

KÉSZÍTETTE:

DR. CSÁNYI MARIETTA

RÉGÉSZ, ÖRÖKSÉGVÉDELMI SZAKÉRTŐ

SZOLNOK, 2018. JANUÁR

e-mail: csanyi@djm.hu

Mali Péter

2020. július

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány a Kiszelovics és társa Településtervező KFT. megbízásából készült. Az örökségvédelmi hatástanulmány készítését a településrendezési eljárás során a 2001. évi LXIV. törvény jelenleg hatályos változatában a 85/A.§ (1-3) bekezdése írja elő

Jelen örökségvédelmi tanulmány a 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendeletben megfogalmazott tartalmi előírások figyelembe vételével készült.

TARTALOMJEGYZÉK

I. MÓDSZERTANI KÉRDÉSEK – JOGSZABÁLYOK.....	14
II. ÁLTALÁNOS GEOGRÁFIAI-RÉGÉSZETI ÉRTÉKELÉS [1. Örökségvédelmi vizsgálat; a)],	17
II.1. Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők.....	17
II.2. Mezőhék belterülete a régészeti örökség szempontjából	17
III. A RÉGÉSZETI VÉDETTSÉG RÉSZLETEZÉSE [1. Örökségvédelmi vizsgálat b)].....	18
III.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek.....	18
III.1.2. Feltétlenül kikerülendő, földmunkával nem bolygatható lelőhelyek (1. kategória).....	18
1. lelőhely, Hangács–halom:	18
2. lelőhely, Hék–halom:	18
3. lelőhely, Kalapos–halom:	18
III.1.3. Megelőző feltárást igénylő régészeti lelőhelyek (2. kategória).....	19
4. lelőhely, Hék-halmi-dűlő, Arany-tanya:	19
III.1.4. Régészeti érdekű területek.....	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
IV. HATÁSELEMZÉS: A TELEPÜLÉSTERVEZÉSI KONCEPCIÓBAN SZEREPLŐ MÓDOSÍTÁSOK ÉS A RÉGÉSZETI VÉDETTSÉG VISZONYA	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
V. ÖSSZEFOGLALÁS.....	23

I. MÓDSZERTANI KÉRDÉSEK – JOGSZABÁLYOK

2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) írja elő. „Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni.” Nem kell örökségvédelmi hatástanulmányt készíteni, ha az Étv. 8. § (2) bekezdése szerinti véleményezési eljárásban az illetékes államigazgatási szerv véleménye szerint a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból nem érintett. Mezőhék településről az előző örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezete 2008-ban készült. Ez a tény indokolja jelen hatástanulmány időszerűségét.

(2) Az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési eszközöket.

(3) A hatóság örökségvédelmi hatástanulmány készítését írhatja elő jogszabályban meghatározott esetekben.”

Ha a fenti törvényt, a törvény szellemének megfelelően, a régészeti örökség védelmében értelmezzük, akkor a legfontosabbnak azt tarthatjuk, ha a tervezett települési módosítások, építkezések lehetőleg nem érintik a régészeti lelőhelyeket (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény „19. § (1) A földmunkával járó fejlesztésekkel, beruházásokkal - beleértve az ásványi vagyon kitermelését is - (a továbbiakban: fejlesztések, beruházások) a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket kormányrendeletben meghatározott esetekben és módon el kell kerülni.

(2) A régészeti örökség elemei eredeti helyzetükből csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. Amennyiben a feltáráson előkerülő régészeti leletek a helyszínen nem őrizhetők meg, azokat kormányrendeletben meghatározottak szerint kell elhelyezni.”)

A régészeti védettség Mezőhéken előforduló főformája *a nyilvántartott régészeti lelőhely (1-2. kategória)* (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény Értelmező rendelkezések, „7. § 35. Régészeti lelőhely: földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatók.”) és *a régészeti érdekű terület (3. kategória)* (Kötv. 2001. évi LXIV. törvény Értelmező rendelkezések, Régészeti érdekű terület: valamennyi terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető.) konkrét megjelölése a település megfelelő kutatótsága miatt nem vált szükségessé.

A minél teljesebb településrégészeti rekonstrukció azért kulcsfontosságú, mert az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének éppúgy célja a leletek - lelőhelyek megmentése, védelme, mint a beruházások elősegítése azzal, hogy felhívja a figyelmet a lelőhelyekre, a feltárásukkal járó költségekre (melyek A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. Törvény értelmében a beruházót terhelik), a feltárások időtartamára, a feltétlenül kikerülendő, szigorúan védett helyekre, hogy — lehetőség szerint — csak elvétve fordulhasson elő, hogy a már folyó kivitelezési munkálatokat kelljen hosszú hónapokra felfüggeszteni a nem várt leletek előkerülése miatt.

A nyilvántartott lelőhelyek Mezőhéken a beruházóra háruló kötelezettségek szempontjából két kategóriába sorolhatók.

1. A feltétlenül kikerülendő lelőhelyek: a halmok (településdombok és/vagy temetkezési helyek) (A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény alapján természetvédelem alatt is állnak), esetleg a középkori templomhelyek és más kiemelt jelentőségű, védett lelőhelyek.

A halmokkal kapcsolatban fontos tudnivaló, hogy nem csupán magának a halomnak a bolygatása tilos, hanem 30 méteres körzetén belül minden talajmozgatással járó munka.

2. Megelőző feltárássra kötelezett régészeti lelőhelyek: A többi nyilvántartott lelőhely, amennyiben a beruházást másutt nem lehet megvalósítani.

(Idézett törvény 22. § (2) A földmunkával járó beruházások előkészítése során előzetes régészeti dokumentáció készíthető, különösen a földterület-kiválasztáshoz és nyomvonal-kijelöléshez. Nem nagyberuházás esetén a beruházó az előzetes régészeti dokumentáció készítésével feltárássra jogosult intézményt bízhat meg.

(2a) A földmunkával járó, nagyberuházásnak nem minősülő, új nyomvonalú, külterületi közútépítések előkészítése során a beruházó a régészeti érintettség felderítése érdekében a feltárássra jogosult intézménnyel előzetes régészeti dokumentációt köteles készíttetni a kerékpárút kivételével.

(2b) A nagyberuházásnak nem minősülő, földmunkával járó beruházások előkészítése során az előzetes régészeti dokumentáció tartalmi elemeire a 23/C. § (2) és (5) bekezdésében, valamint a 23/D. § (1) és (2) bekezdésében foglaltakat kell alkalmazni.

(3) A nyilvántartási adatok és - ha rendelkezésre áll - az előzetes régészeti dokumentáció adatai, valamint a beruházás régészeti örökségre gyakorolt hatása alapján a védettségi fokozat figyelembevételével a hatóság - jogszabályban meghatározottak szerint - a megelőző feltárás keretében

a) régészeti megfigyelést ír elő, ha

aa) a tervezett tevékenység nem vagy csak csekély mértékben érinti a nyilvántartott régészeti lelőhelyet és a régészeti örökség elemeit,

ab) a régészeti örökség elemeinek előfordulása szórványos,

ac) a beruházással kapcsolatos földmunka mélysége nem éri el a régészeti örökség elemeinek jelentkezési szintjét,

ad) a nyilvántartott régészeti lelőhely beruházással érintett területét korábban földmunkával bolygatták, vagy

ae) a beruházás műszaki jellege miatt a régészeti feladatellátás más módon nem végezhető el,

b) próbafeltárást ír elő - jogszabályban meghatározott kivételekkel -, ha

ba) előzetes régészeti dokumentáció nem áll rendelkezésre, vagy annak készítéséhez jogszabályban meghatározottak szerint nem végeztek próbafeltárást,

bb) földkiemeléssel nem járó alapozási technikával tervezett beruházás valósul meg,

bc)a nyilvántartott régészeti lelőhely jellege, intenzitása, térbeli kiterjedése vagy rétegsora nem ismert,

c) teljes területű feltárást ír elő, ha

ca) a beruházással érintett lelőhely vagy lelőhelyrész hazánk múltjának kiemelkedő fontosságú forrása,

cb) a beruházás történeti városmag területén valósul meg,

d) teljes területű feltárást írhat elő, ha a feltárás a tudományos ismereteket várhatóan jelentős új eredményekkel gazdagítja.

(4) A hatóság a (3) bekezdés a-d) pontjában meghatározott régészeti feladatokat a lelőhely különböző részei vonatkozásában eltérően is meghatározhatja.

Tájékoztató adatok:

A beruházással kapcsolatos régészeti feladatok tekintetében az örökségvédelmi szakhatóság állásfoglalása a mérvadó. (393/2012. (XII. 20.) Korm. Rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról 2. § (1)1 A Kormány Kötv.-ben, e rendeletben, valamint más jogszabályokban meghatározott, a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével (a továbbiakban: örökségvédelem) kapcsolatos hatósági feladatok ellátására

a) első fokú örökségvédelmi hatóságként az 1. mellékletben felsorolt illetékes járási (fővárosi kerületi) hivatal építésügyi és örökségvédelmi hivatalát (a továbbiakban: járási építésügyi és örökségvédelmi hivatal) az 1. mellékletben meghatározott illetékességi területtel... jelöli ki.” Mezőhek esetében: Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hatóság, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel)

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetének célja a lelőhelyek részletes ismertetése abból a célból, hogy a településrendezési koncepcióban ill. tervekben szereplő módosításoknak, fejlesztéseknek a hatása a régészeti örökség egyes elemeire nézve felmérhető legyen, s ezáltal a beruházó számára tájékoztatásul szolgáljon a rá váró kötelezettségekről.

Fontos tudnivaló: A terepbejárással, próbaásatással vagy szakfelügyelettel ill. az előzetes régészeti dokumentáció elkészítésével nem zárulnak le okvetlenül a régészeti tennivalók. E munkák a felderítést célozzák, azok eredményétől függően további régészeti kutatásokra, azaz megelőző feltárássra is szükség lehet.

Egyedi esetekben felállíthatunk további alkategóriákat — javaslatunk, tanácsaink vagy éppen sajátos helyi körülmények alapján. Ilyen lehet pl. olyan lelőhely, mely nagyon intenzívnek mutatkozik már a felszíni megfigyelések alapján is, s ezért feltárása igen költséges és időigényes lenne. A beruházás nem tilos e helyeken, csupán nem javasolt. Ez a figyelmeztetés a táblázat utolsó oszlopában, a megjegyzés rovatban szerepel. Mezőhek területén egyelőre nem ismerünk ilyen lelőhelyet.

Kiegészítő megjegyzések

A nyilvántartott lelőhelyek listáját a Miniszterelnökség központi adatbázisa alapján veszem sorra. Ez a lista a 2018. januári állapotot tükrözi. Eszerint jelenleg, Mezőhek közigazgatási területén belül a lista 1-4. számjegyig veszi sorba a régészeti lelőhelyeket. A nyilvántartó központ a lelőhelytérképet is rendelkezésünkre bocsátotta 1:10000 méretarányú kataszteri térkép formájában. Ugyanígy megkaptuk a lelőhelyek listáját is.

További megjegyzés: A kataszteri térképen a Központtól kapott poligonok mutatják a nyilvántartott régészeti lelőhelyeket 1-4. sorszámon.

A régészeti érdekű területek folyamatosan számozva a sorszámot zárójelben tüntettem fel – megkülönböztetésül a régészeti lelőhelyektől.

II. ÁLTALÁNOS GEOGRÁFIAI-RÉGÉSZETI ÉRTÉKELÉS [1. Örökségvédelmi vizsgálat; a)]¹,

II.1. Földrajzi bevezetés és településrégészeti jellemzők

Mezőhék Jász–Nagykun–Szolnok megye déli részén, a Tiszától távolabb fekvő, több település közé ékelődött falu. Közigazgatási határa 8982 hektár, átlagos tengerszint feletti magassága 84–85 m. Természetföldrajzi képét a Tiszától való távolsága határozza meg.² Élővize – néhány – mára már csatornává alakított erecskén kívül nincsen. Ezeknek az egykori vízfolyásoknak a partja jelenthetett letelepedésre alkalmas helyet a múltban, bár a földrajzi környezet e tekintetben megközelítőleg sem volt olyan kedvező, mint például a tőle délebbre fekvő, folyóvizek által szabdaltságot felmutató Tiszazug. A kutatása hiányossága mellett a folyóvizek, magas partok gyér előfordulásából következik, hogy meglehetősen kevés lelőhelyet ismerünk vagy régészeti érdekű területet körvonalazhatunk a viszonylag nagy közigazgatási határu településen. E helyek is természetesen az említett erek, vízfolyások mentén jelölhetők ki.

Módszeres régészeti kutatások Mezőhéken nem folytak, ásatás, leletmentés sem történt, de szegényes adataink ellenére is bizonyosra vehetjük, hogy a megye többi településéhez hasonlóan Mezőhék sem volt a régmúltban lakatlan. Mindössze négy nyilvántartott régészeti lelőhely található a település területén, közülük három „kunhalom”, melyek a rézkori gödörsíros kurgánok népének megjelenéséről tanúskodnak.

A község maga 1952-ben alakult, történelmi előzmény nélkül. A dűlőnevek (Hangács, Nyomás–széli, Csorcsány, Egyenes–dűlő stb.) sem utalnak középkori faluhelyre.

II.2. Mezőhék belterülete a régészeti örökség szempontjából

Az 1952-ben alakult Mezőhékről – a legtöbb hosszú történelmi múltú visszatekintő településtől eltérően – nem állíthatjuk azt, amit a korábbi hatástanulmányoknak a falu központjára vonatkozó fejezetében írtam, hogy ti. *„az alapító ősök bölcsességének köszönhetően, az esetek többségében, a földrajzilag legoptimálisabb területet foglalja el”,* s emiatt az egész belterület régészeti érdekűnek tekinthető.

Mezőhék község helyének kiválasztásában nagy valószínűséggel a két közút (Tiszaföldvár–Mezőtúr ill. Martfű–Öcsöd) találkozásának lehetett döntő szerepe.

Közelében nincs vízfolyás, felszíne tagolatlan, szinte asztalsímaságú térség. E tény ugyan nem jelenti azt, hogy a házak-lakások elfoglalta területen nem kerülhetnek elő régészeti leletek, de semmi esetre sem olyan sűrűségben, mint ott, ahol az optimális földrajzi környezet ismételt odacsalogatta több száz sőt ezer éven át az otthont keresőket. A felszín bolygatásával járó beruházások mindazonáltal így is fokozott figyelmet igényelnek.

¹ 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet, 12. melléklet, 1., a).

² Adatok Szolnok megye történetéből, I. kötet. Szolnok Megyei Levéltár, Szolnok, 1980. Szerk. Botka János, 609.

III. A RÉGÉSZETI VÉDETTSÉG RÉSZLETEZÉSE [1. Örökségvédelmi vizsgálat b)]³

III.1. Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

III.1.2. Feltétlenül kikerülendő, földmunkával nem bolygatható lelőhelyek (1. kategória)

Az ebbe a kategóriába tartozó lelőhelyek (földvárak, kunhalmok) a természetvédelmi törvény értelmében is védelem alatt állnak.

Az 1996. évi LIII. számú, a természet védelméről szóló törvény ab ovo kimondja védettségüket: 23 § (2) bekezdés: „(2) E törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek.”

[f) a kunhalom olyan kultúrtörténeti, kulturális örökségi, tájképi, illetve élővilág védelmi szempontból jelentős domború földmű, amely kimagasodó jellegével meghatározó eleme lehet a tájnak;

g) a földvár olyan védelmi céllal létesített vonalas vagy zárt alakzatú földmű, amely azonosíthatóan fennmaradt domborzati elemként történeti, kulturális örökségi, felszínalaktani, illetve tájképi értéket képvisel.]

A halmok az ásatási eredmények alapján a rézkorban Kelet-Európa sztyepp-vidékéről területünkre érkezett (Kr. e. 3500 – 3000 táján) népesség síremlékei, melyeket a későbbi korokban, elsősorban a középkorban előszeretettel használtak megtelepedésre, templomépítésre, utólagos temetkezésre – akár a kunok idejében is. (Innen származik népi elnevezésük, a kunhalom is.) Az Alföld síkságából látványosan kiemelkedő, rendszerint kör alapú, meredek lejtőjű, különböző magasságú, jelentős régészeti és tájképi értéket képviselő halmok bolygatása, elhordása, alakjuk megváltoztatása törvényileg tilos és feltétlenül elkerülendő.

1. lelőhely, Hangács-halom:

Mezőhéktől délkeletre, a Hangács nevű dőlőben található. Kurgán, feltehetően rézkori temetkezés. A halom és 30 méteres körzete nem bolygatható.⁴

2. lelőhely, Hék-halom:

Mezőhék délkeleti részén, az öcsödi határnál magasodik a halom. Kurgán, feltehetően rézkori temetkezés. A halom és 30 méteres körzete nem bolygatható.⁵

3. lelőhely, Kalapos-halom:

Mezőhék északnyugati határán található, a föld tulajdonosáról kapta a nevét. Kurgán, feltehetően rézkori temetkezés. A halom és 30 méteres körzete nem bolygatható.⁶

³ 496/2016. (XII. 28.) Korm. rendelet, 12. melléklet, 1., b).

⁴ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai. In: ZOUNUK A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 3 (1988). 348–411. 373-374. (85. sorszámon szerepel); KÖH azonosító: 32814

⁵ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai. In: ZOUNUK A Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 3 (1988). 348–411. 374. (86. sorszámon szerepel) KÖH azonosító: 32815

⁶ Tóth Albert: Szolnok megye tiszántúli területének kunhalmjai. In: ZOUNUKA Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 3 (1988). 348–411. 374. (87. sorszámon szerepel.) KÖH azonosító: 32816

III.1.3. Megelőző feltárást igénylő régészeti lelőhelyek (2. kategória)

4. lelőhely, Hék-halmi-dűlő, Arany-tanya:

Mezőhéktől délkeletre, a Harangzugi-csatorna nyugati partján emelkedő magaslaton őskori, római kori szarmata és Árpád-kori telep nyomai a felszínen.⁷

⁷ Jelentés helyszíni szemléről, Mezőhék, Hék-halmi-dűlő, Arany-tanya, 2011. [KÖH 600/2582/2011]; KÖH azonosító: 78279

IV. HATÁSELEMZÉS: A TELEPÜLÉSRENDEZÉSI TERVBEN SZEREPLŐ MÓDOSÍTÁSOK ÉS A RÉGÉSZETI VÉDETTSÉG VISZONYA

Az önkormányzat a település közigazgatási határán belül 14 helyen tervez változtatást, beruházást. Ezek közül 5 esik belterületre és 9 külterületre.

Belterület

♦ I. Hrsz. 34/1. Tervezett lakóút

Helyszín: A belterület északi szélén található telek a Vörös Hadsereg út északi leágazásként. Lapos, területen természetes vízfolyásoktól távol.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Természetföldrajzi jellegek alapján régészeti érintettség valószínűtlen, de a munkálatok folyamán régészeti megfigyelés javasolt.*

E kérdésben az örökségvédelmi szakhatóság dönt. A szakhatóság Mezőhek esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztály, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel.

♦ II. Hsz. 32/1, 2, 3, 33/1, 2. Tervezett közpark

Helyszín: A belterület északi szélén található telek a Vörös Hadsereg út északi végén. Lapos, területen természetes vízfolyásoktól távol.

— *Bár a belterület területén található, a beruházás minősége régészeti örökségvédelmi szempontokat nem veszélyeztet.*

♦ III. Lakóutca kikötése

Helyszín: A belterület délkeleti szélén található terület a Lenin út déli végén. Lapos, területen természetes vízfolyásoktól távol.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Természetföldrajzi jellegek alapján régészeti érintettség valószínűtlen, de a munkálatok folyamán régészeti megfigyelés javasolt.*

E kérdésben az örökségvédelmi szakhatóság dönt. A szakhatóság Mezőhek esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztály Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel.

♦ IV. Hrsz. 116. Tervezett faluház

Helyszín: A belterület délkeleti szélén található telek a Lenin út déli vége mellett részlegesen beépítve. Lapos, területen természetes vízfolyásoktól távol.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Természetföldrajzi jellegek alapján régészeti érintettség valószínűtlen, de a munkálatok folyamán régészeti megfigyelés javasolt, amennyiben új épületek építésével jár a fejlesztés.*

E kérdésben az örökségvédelmi szakhatóság dönt. A szakhatóság Mezőhék esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztály, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel.

♦ **V. Hrsz. 65. Tervezett termelői piac**

Helyszín: A belterület délkeleti szélén található telek a Lenin út déli vége mellett jelenleg parkolóként van hasznosítva. Lapos, területen természetes vízfolyásoktól távol.

— *A jelölt területen régészeti lelőhely nem ismert. Természetföldrajzi jellegek alapján régészeti érintettség valószínűtlen, de a munkálatok folyamán régészeti megfigyelés javasolt, amennyiben régészeti rétegeket bolygató épületek építésével jár a fejlesztés.*

E kérdésben az örökségvédelmi szakhatóság dönt. A szakhatóság Mezőhék esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztály, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel.

Külterület

♦ **1. Hrsz: 0359/22 és hrsz: 0362/3. Tervezett különleges mezőgazdasági üzemi terület**

Helyszín: A belterülettől délnyugatra, a településről kivezető közút északi oldalán található két jelenleg is beépített üzemi terület beépítetlen külső területei. Az üzemi területek a Csorcsány-ér magaspártján és közvetlen közelében találhatóak.

— *A területen régészeti lelőhely nem ismert, a természetföldrajzi elhelyezkedése alapján régészeti érintettség lehetséges. Amennyiben a fejlesztés újabb épületek vagy régészeti szinteket érintő földmunkával jár, úgy régészeti megfigyelés javasolt.*

E kérdésben azonban örökségvédelmi az szakhatóság dönt. A szakhatóság Mezőhék esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztály, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel.

♦ **2. Hrsz: 017/4. Tervezett erdő terület**

Helyszín: A település nyugati részén a közút és a II. sz. főcsatorna között.

— *A területen régészeti lelőhely nem ismert. A változtatás örökségvédelmi szempontból nem releváns.*

- ◆ **3. Hrsz: 0359/22, 0362/1-2, 0351, 03, 0339, 0185, 0191. Tervezett különleges mezőgazdasági üzemi terület**

Helyszín: A település különböző területein jelenleg is mezőgazdasági üzemi épületekkel beépített területek.

—A területek egyikén sem ismert régészeti lelőhely. A változtatások szórt elhelyezkedése miatt javasolt az egyes területeket egyedi elbírálás alatt vizsgálni, amennyiben új épületek kerülnek építésre a telkeken.

E kérdésben azonban az örökségvédelmi szakhatóság dönt. A szakhatóság Mezőhek esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztály, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel.

- ◆ **4. Általános mezőgazdasági területre visszaminősítés**

- ◆ **5. Hrsz: 0356/14. Általános mezőgazdasági területre visszaminősítés**

Helyszín: A belterületről nyugatra, lapos területen a Csorcsány-ér magaspartjától keletre.

—A területen régészeti lelőhely nem ismert. A változtatás örökségvédelmi szempontból nem releváns.

- ◆ **6. Hrsz: 0354/3. Általános mezőgazdasági területre visszaminősítés**

Helyszín: A belterületről északra található terület egykori vízfolyásoktól távol, lapos területen.

—A területen régészeti lelőhely nem ismert. A változtatás örökségvédelmi szempontból nem releváns.

- ◆ **7. Hrsz: 0354/3. Általános mezőgazdasági területre visszaminősítés**

Helyszín: A belterületről északra található terület egykori vízfolyásoktól távol, lapos területen. A 6. változással azonos telken, attól közvetlenül északra.

—A területen régészeti lelőhely nem ismert. A változtatás örökségvédelmi szempontból nem releváns.

- ◆ **8. Hrsz: 0356/5. Tervezett különleges kápolna terület kijelölése**

Helyszín: A belterületről nyugatra egy kisebb magaslaton. A területen jelenleg is kápolna áll.

—A területen régészeti lelőhely nem ismert. A természetföldrajzi jellegek miatt régészeti érintettség lehetséges, de a változtatás jellege nem feltételez változást a jelenlegi felhasználásban.

E kérdésben azonban az örökségvédelmi szakhatóság dönt. A szakhatóság Mezőhek esetében: Jász – Nagykun – Szolnok Megyei Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály, Építésfelügyeleti és Örökségvédelmi Osztály, Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok megyei illetékességi területtel.

V. ÖSSZEFOGLALÁS

Az 1952-ben alakult település határa viszonylag nagy, de a kedvezőtlen természetföldrajzi adottságok, valamint a módszeres lelőhely-felderítés hiánya miatt igen kevés régészeti lelőhelyet ismerünk.

A 8982 hektár alapterületű községben mindössze négy nyilvántartott régészeti lelőhelyet ismerünk.

A nyilvántartott lelőhelyek közül három a kunhalmok körébe tartozó, kiemelten védett kurgán (1, 2, 3. lelőhely) – nagy valószínűséggel rézkori temetkezés emléke. A 4. lelőhely, amennyiben bolygatása várható, megelőző feltárássra kötelezett egykori település.

A fejlesztések ismeretében, azoknak a lelőhelyre gyakorolt hatását vizsgálva, javasolhatunk a régészeti örökség védelmében különböző intézkedéseket, melyeket az I. fejezetben részleteztem.

Az örökségvédelemmel kapcsolatos kérdésekben azonban mindenkor a Járási Építésügyi és Örökségvédelmi Hatóság állásfoglalása a mérvadó.

Fontos tudnivaló, hogy soha nem tudhatjuk, mi rejlik a földben — nemcsak a felsorolt helyeken, hanem bárhol a felszín alatt megbújhatnak leletek. Ezért a földmunkával járó beruházásoknál mindenkor figyeljenek a földből kiforduló tárgyakra, apró cseréptöredékekre, kövekre, csontokra, s jelentsék előkerülésüket a helyi jegyzőnél vagy a megyei hatókörű szolnoki Damjanich János Múzeumban.

Végezetül felhívjuk a figyelmet arra, hogy – a régészeti lelőhelyekre vonatkozóan – a régészeti örökségvédelmi hatástanulmány a címlapon ill. az alul feltüntetett időpontban érvényes állapotot tükrözi. A régészeti kutatások a megye területén továbbra sem állnak meg, a fenti településrégészeti kép ezért módosulhat.

Dr. Csányi Marietta
régész

Rövidítések:

KÖH = Kulturális Örökségvédelmi Hivatal

VI. MELLÉKLETEK

VI.1. Magyarázat a mellékletekhez

VI.1.1.Összesítő táblázat:

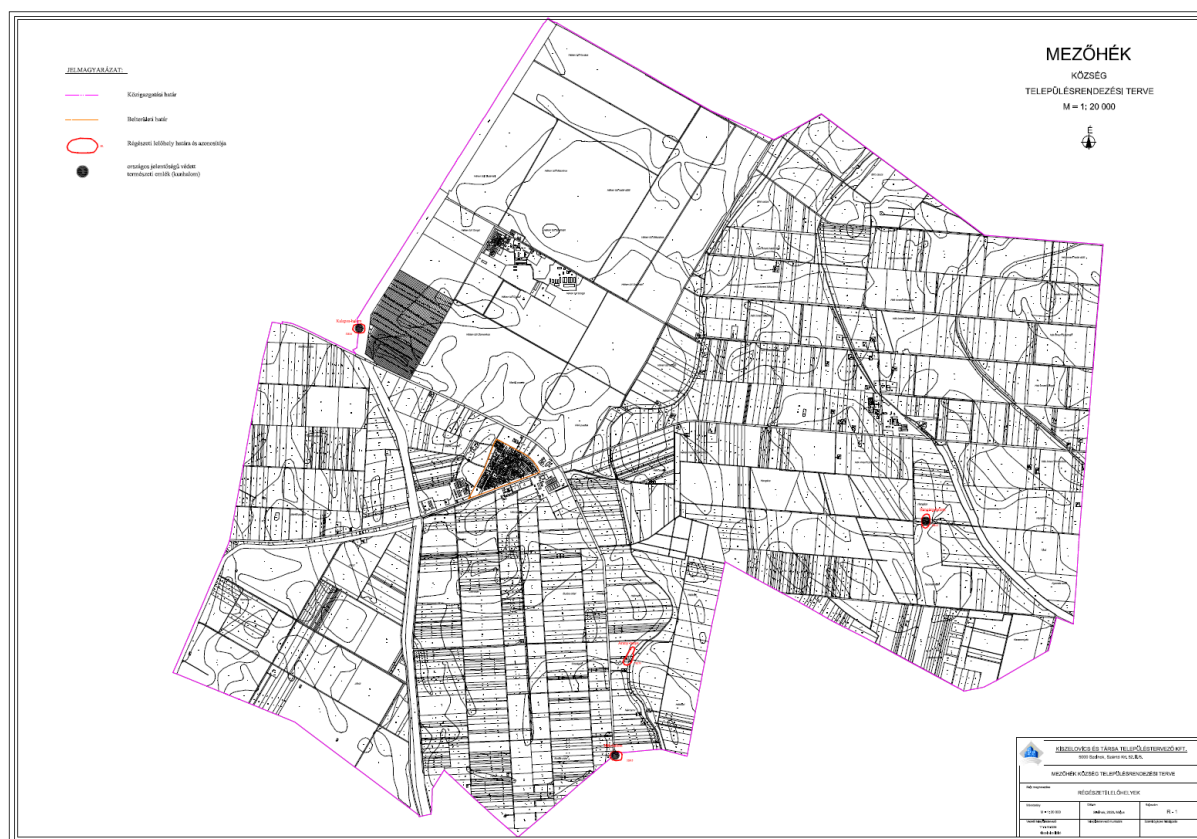
- Az első oszlopban a lelőhelyek sorszáma szerepel
- A második oszlopban a dűlőnév
- A harmadik oszlopban a lelőhely jellege (Pl.: telep, temető, régészeti érdekű hely stb.)
- A negyedik oszlopban a szükséges ill. javasolt intézkedés
- Az ötödik oszlopban az EOVS (Egységes Országos Vetület) térkép lap száma
- A hatodik oszlopban a lelőhely középponti EOVS koordinátái
- A hetedik oszlopban a lelőhely tengerszint feletti magassága
- A nyolcadik oszlopban a lelőhely állapota, ha van rá adat.
- A kilencedik oszlopban a KÖH azonosítási száma – amennyiben szerepel az adatbázisban.

Összesítő táblázat Mezőhek régészeti lelőhelyeiről és régészeti érdekű területeiről

Feltétlenül kikerülendő lelőhelyek (1. kategória)								
Szám	Dűlőnév	Leelőhely jellege	Intézkedés	EOVS térkép-lap	Koordináták (x; y)	Tszf. (m)	A lelőhely állapota	KÖH azonosító
1	Hangács-halom	Halom	Feltétlenül kikerülendő	47-241	757686; 183794	89,8	Ép	32814
2	Hék-halom	Halom	Feltétlenül kikerülendő	47-232	753425; 180539	90,9	Bolygatott	32815
3	Kalapos-halom	Halom	Feltétlenül kikerülendő	47-213	749752 186536			32816
Megelőző feltárást igénylő nyilvántartott lelőhelyek (2. kategória)								
Szám	Dűlőnév	Leelőhely jellege	Intézkedés	EOVS térkép-lap	Koordináták (x; y)	Tszf. m	A lelőhely állapota	KÖH azonosító
4	Hék-halmi-dűlő, Arany-tanya	Település	Megelőző feltárást	47-232	753615; 181942	88.2		78279

VI.1.2. Térkép

A térképen az adatszolgáltatásként kapott lelőhelyek, és azok KÖH azonosítási száma szerepel.

c.) *Védett műemléki értékek értéktára:*

ca) *a világörökségi és a világörökség várományos helyszínek és területek*

Mezőhéken világörökségi és világörökség várományos helyszín és terület nem található.

cb) az országos építészeti örökség elemei

Mezőhéken országos védelem alatt álló művi érték nem található.

cc) a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyek és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A Lechner Lajos Tudásközpont adatszolgáltatása alapján Mezőhéken az alábbi lelőhelyek találhatók:

Azonosító	Lelőhelyszám	Név	hpsz
32814	1	Hangács - halom	092/6, 092/7, 095, 0116
32815	2	Hék - halom	057, 058/18
32816	3	Kalapos - halom	048/15, 048/16, 048/17, 048/20, 0321
78279	4	Hék – halmi dűlő, Arany tanya	060/11, 063, 060/12, 060/3

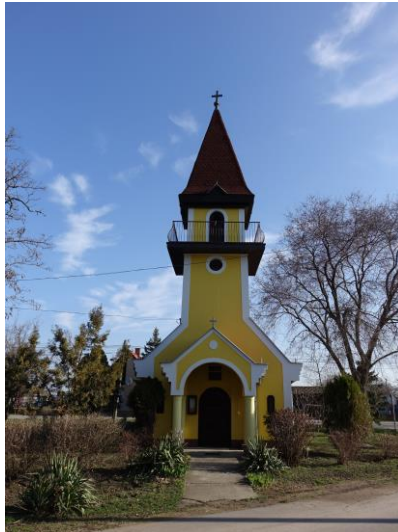
d) A helyi építészeti örökség települési értéktárára (helyi védelem alatt álló művi értékek)

Mezőhék Község Önkormányzata a 12/2017. (XII.29.) számú településképi rendeletében döntött a településképeinek védelméről. A rendeletben nem rendeltek el helyi védelmet, azonban a településképi arculati kézikönyv tartalmaz néhány a településképi és helytörténet szempontjából meghatározó helyi értéket, melyek a következő

- Kövér kápolna

- Templom

da) településszerkezet

Mezőhék település kialakulásából következően a történelmi térképek tanulsága szerint történeti magról, ősi településről nem beszélhetünk. A korabeli katonai felmérések arról tanúskodnak, hogy mezőgazdasági terület volt ezen a részen, majd később elszórt tanyatelkek alakultak ki. Alapítása Kövér János uradalmához köthető, de még ebben az időben is a majorságon kívül csak tanyákkal találkozunk, a valódi belterület csak az 1950-es évek körül alakult ki.

dc) utcakép, utcakép részlet

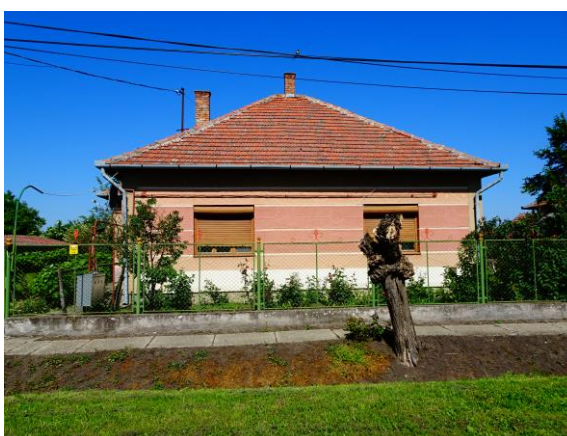
A településkarakterre jellemző, a település kis méretéből eredően, hogy az egész belterülete egy egységnek vehetjük, ahol a központi részen a templom – művelődési ház – községháza található. Az utcaképekre jellemző, hogy a sok beépítetlen terület és jellemző a mezőgazdasági telekhasználat és géptárolás.

A település egészére jellemző az oldalhatáronálló épületek alkotta utcakép, a különböző épülettípusok egymásmellettsége.

de) építményrészlet vagy alkalmazott anyaghasználat, tömegformálás, homlokzati kialakítás

A településtörténettel és a település kialakulásával magyarázható, hogy régi típusú lakóházak, polgári házak nem voltak Mezőhéken. Az épületek tömegformálása szerint megkülönböztethetjük az 1960-as évek körül épített kockaházakat, melyek jellemzően sátozottosek, anyaghasználatra a kézi falazóelemek, jellemzően téglá, a cserép vagy palafedés a jellemző.

Az 1980-as évek közepétől épített tetőtér beépítéses házak, szintén kézi falazóelemből, téglából épületek, nyeregtetűsek. A legújabb épületek pedig jellemzően nagyobb méretű, alacsonyabb tetőhajlásszögű épületek. Kézi falazóelem a jellemző és cserépfedés.

df) táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájértékek, növényzet

(Megalapozó vizsgálat tájrendezési munkarész, Szűcs Gábor, Kollányiné Földi Hajnalka)

Mezőhék szabályos utcahálózatu település. A település méretéből adódóan zöldfelületi rendszerről nem beszélhetünk, zöldfelületi elemei a község intézményeihez kapcsolódik. A község igazgatási központja egyben a település zöldfelületi központja is. Mezőhék biológiailag aktív felületeinek nagysága jelentős. (növényzettel borított zöldterületek, nagyméretű, kertészetileg művelt lakótelkek, ligetes-fás területek). A lakosságot szolgáló,

minőségi, kondicionáló zöldfelületek aránya a beépített területekhez és a lakosság létszámához mérten megfelelő.

Az utóbbi években a település-központok fejlesztésére kiírt európai uniós pályázatok hatására a zöldfelületi elemek megújultak (játszótér, templom, művelődési ház környezete).

Mezőhék zöldfelületi elemeinek jelentős része a településközpontban és a község belterülete mellett haladó 4627 számú út mentén, található.

A kondicionáló hatású közhasználatú zöldfelületek: az intenzíven fenntartott közparkok, közkertek területe (Táncsics-park, községháza kertje, játszótér, kulturház kertje). A korlátozottan közhasználatú települési szintű zöldfelületi elemek a külterületen található sportpálya és a temető zöldfelülete. Korlátozottan közhasználatú zöldfelületi elemek a közintézmények zöldfelületei (óvodakert, orvosi rendelő kertje), és az egyéb zöldterület, (véderdő). A belterületi utakat kísérő zöldsáv, a nagy telekméretű ingatlanok kertjei, a zöldfelületi rendszer különleges elemeit jelentik.

A zöldfelületi elemeket jelentőségük (közhasználatuk, elhelyezkedésük), kialakításuk és növényzetük minősége, valamint a terület fenntartás gyakorisága, a zöldterület nagysága alapján rangsorolva az alábbiak:

Közhasználatú, település szintű közparkok, közkertek

Vizuális-esztétikai jelentőséggel bír a **településközpont zöldfelületének** és a hozzá kapcsolódó templomkert. A települési főútvonalak találkozásában a Felszabadulás utca mentén található. A hajdani tűzoltó szertárból átépített, 1996.-ban felszentelt Szent Kereszt templomot fagyal sövény veszi körbe. Ezüstenyő, juharfa, idősebb akácfa, rózsacserjék és virágzó évelők alkotják a növényzetét. Délről a buszmegálló fából készült váróépítményét magas fagyal- és aranyvessző sövény választja el a közösségi tértől.

Templom környezete.

A község egyetlen kiterjedésében nagyobb, újonnan létesített zöldfelülete a **Táncsics-*emlékpark***. (65 hrsz.) A zöldfelületi elemet 2016-ban hozták létre a József Attila utca és a 4628 számú közlekedési utat kísérő zöldfelület találkozásánál. Az emlékpark berendezése faszervezetű pihenőhelyekből, padokból, faburkolatú kútból, emlékoszlopból áll. Növényzete terméskő szélű virágágyásokból, csoportokban ültetett virágzó alacsony cserjékből és nagyfelületű füves területből áll.

Táncsics- emlékpark.

Korlátozottan közhasználatú, település szintű közterek, közparkok

Játszótér (27 hrsz.)

Mezőhék felújított, korszerűen felszerelt játszótérrel rendelkezik. Karbantartott ideillő faszerkezetű játszószerkezetek (mászóvár, hinta, csúszda, homokozó, gördülőhordó, falovak, kisház, vonat, esőházikó), ütőcsillapító burkolat, pihenőpadok jelentik a zöldfelület berendezését. A játszótér közepén magaslik a természeti értékként számon tartott kőrisfa. Vérszilva fák, juharfák, és gyepfelület jellemzik a játszóhely növényzetét.

Minden igényt kielégítő játszótér a településközpontban.

Művelődési ház kertje és a hozzá kapcsolódó ligetes terület szintén a Felszabadulás utcáról közelíthető meg. (93/11, 93/1, 93/13, 93/22 hrsz.) Újonnan létesített közösségi térben esztétikus, faszerkezetű, fedett helyeken, (építményekben) padok asztalok és épített kerti kemence szolgálja az itt lakókat. Az épület déli oldalán sorban ültetett, nyírfa, nyárfa, kőrisfa, juharfa alkotják a kis liget, fejlődő növényzetét. A buszfordulótól magas vegyes cserjefajú sövény határolja el a közösségi teret.

Kerti kemence és fedett pihenőhelyek a közösségi téren.

Polgármesteri hivatal, posta és a művelődési ház ligetes területe.

A községközpont zöldfelületi elemeihez kapcsolódik a polgármesteri hivatal és a posta épületét körbevevő zöldfelület (28 hrsz.). Az árnyas kertben örökzöldek (fekete fenyő, tuják), vadgesztenye fák és köris fák, juharfák, szegélyezik az évelő és rózsaágyást, a gyepfelületet.

Korlátozott közhasználatú intézményi zöldfelületek

A község **óvodája** (121/1 hrsz.) a Mártírok utcáról nyílik. Játsszószerekkel felszerelt külön elkerített területű játéktér áll a gyermekek rendelkezésére. Az egykori iskola udvarán salakos sportpálya, pihenőhelyek, padok láthatók. Az önkormányzat elképzelése szerint ez a zöldterület a település nyitott sportudvarává válik majd a közeljövőben. Kertje rendezett, gondozott. Az utcán itt is parkolóhely és kerékpártároló, kulturáltan kialakított, rendszeresen gondozott előkert fogadja az érkezőket.

Az utca túloldalán magas természeti értéket jelentő vadgesztenyefák sora látható.

Az óvoda Mártírok utcai homlokzata és a belső kert.

• 3. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

a) A települési értéktárházban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Az értékleltárban feltérképezett helyi szempontból jelentőséggel bíró építészeti alkotások tekintetében területfelhasználási változás nem tervezett. A tervezett változtatások inkább funkcióbeli változások.

b) Az a) pontban szereplő változások hatásai

ba) régészeti örökségre

Olyan változás nem tervezett, mely a régészeti örökségre hatással lenne. A fejlesztési koncepció figyelembe veszi a régészeti lelőhelyek megőrzését.

bb) történeti településre, település- és tájszerkezetre

A településen védett településrész, táj- és településszerkezet nem található. A fejlesztési koncepció figyelembe veszi a kialakult településszerkezetet.

bc) a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre

Mezőhéken országos védelem alatt álló művi érték nem található.

4. Értékvédelmi terv

a) az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

Az értékleltárban szereplő, védelem alatt álló értékek eredeti formájában megtartandó, a településképi rendeletben előírtakat ezen védelem alatt álló értékek esetén be kell tartani.

b) az önkormányzati feladatok meghatározása

A település megalkotta a településképi rendeletet, melyben védelem alá helyezett helyi értékeket. A helyi értéket táblával kell jelölni, a bemutathatóságot biztosítani kell, valamint a településképi rendeletben rögzítetteket be kell tartani. Amennyiben újabb védelem alá helyezési kérelem, indítvány érkezik az önkormányzathoz, akkor a rendeletben részletesen szabályozottak szerint kell a főépítész közreműködésével kell a helyi értékvédelmi kérelmet elbírálni, a döntésnek megfelelően a településképi rendelet módosítani a jogszabályok, elsősorban a 314/2012 (XI.8.) Kormányrendelet előírásai betartásával.